

***Osmanlı Pâdişahlarının Manzum Târihçeleri Fihrist-i Şâhânlar*, haz. Mehmet Arslan, Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları, Sivas 2019, 575 s. (ISBN: 978-605-7902-11-5).**

Fihrist-i şâhânlar, Osmanlı padişahlarının tahta çıkış tarihlerini, saltanat sürelerini, saltanatları süresince yaptıklarını, zaferlerini, vefat veya tahttan ayrılma tarihlerini, kendilerinden sonra hangi padişahların geldiği gibi konuları beyitlerde işleyen, küçük birer manzum tarih olma özelliği gösteren eserlerdir. Türk edebiyatında ilk fihrist-i şâhân, 1657 yılında vefat etmiş olan Solakzade Hemdemî'ye aittir. Sonrasında fihrist-i şâhân yazmak bir gelenek haline gelmiş, Hemdemî ve Nisârî gibi şairlerin şiirlerine birçok zeyl yazılmıştır. Bu gelenek 19. yüzyıla kadar devam etmiş ve 1876 yılında Trabzonlu Şakir Şevket, *Şevket-nâme-i Osmânî* ile tarzın son örneğini vermiştir.

Mehmet Arslan'ın, Sivas Ziya Bey Yazma Eserler Kütüphanesinde bulunan mecmuaları incelerken bir mecmuada Sivaslı Ahmed Hamdî'ye ait olan ve Hemdemî'nin *Fihrist-i Şâhân*'ına zeyl olarak yazılan 67 beyitlik bir manzumeye rastlamasıyla başlayan yolculuğu uzun yıllar sürmüş ve bu çalışmalar sonucunda fihrist-i şâhân ve zeylleri konusunda literatürde mevcut olan, üzerine çalışma yapılan şair sayısı 11 iken yüzlerce mecmua ve divanın taranması neticesinde bu sayı 34'e çıkmıştır. Hatta fihrist-i şâhân benzeri eserleri de sayarsak bu sayı 43 olur. Bunun yanı sıra söz konusu çalışmadan önce ilk fihrist-i şâhân olan Hemdemî'nin nüsha sayısı en çok 12 olarak verilirken bu çalışmayla sayı 55'e yükselmiştir. Yine eseri başka bir müellife nispet etmek gibi yapılan bazı yanlışlar da giderilmiştir. Ayrıca tam olarak fihrist-i şâhân olmamakla birlikte benzer özellikler taşıyan manzumeler de tespit edilerek esere dahil edilmiştir.

Eserin ilk bölümünde fihrist-i şâhânlar ve geleneği hakkında bilgiler verilmiştir. İlk örnekleri kimlerin kaleme aldığı ve bunlara kimlerin zeyl yazdığı ele alınmıştır.

İkinci bölümde fihrist-i şâhân, bunlara yazılan zeyller ve fihrist-i şâhân benzeri manzumeler yazan müellifler ve manzumeleri hakkında bilgi verilmiştir. Müellifler hakkında kısaca bilgi verildikten sonra eserin adı, beyit sayısı, aruz kalıbı, hangi dönemleri kapsadığı, eserin zemin eser mi yoksa zeyl mi olduğu, zeyl ise bunun kime zeyl olarak yazıldığı, yazma olanların nüshalarının hangi kütüphanelerde bulunduğu, baskı olanların baskı tarihleri gibi özellikler zikredilmiştir. Bu bölümde müellif adları alfabetik sıralanmış olup şu şekildedir:

Abdî (75 beyit), Ahmed Hamdî (67 beyit), Ali Ferruh (148 beyit), Ca'ferî (9 beyit), Emîn (8 beyit), Feyzî (Subhî-zâde) (28 beyit), Feyzî (Feyzullah) (9 beyit), Hâdî (9 beyit), Hâfız (Hasırcı-zâde Mehmed) (13 beyit), Hâfız (31 beyit), Hâfız Zühdi (80 beyit), Hâletî (27 beyit), Hemdemî (92 beyit), Hilmî (Seyyid İbrahim) (776 beyit), Lebîb-i Âmidî (51 beyit), Mahmud Nedîm Paşa (68 beyit), Mehmed Celâl (79 beyit), Mehmed Cemîl (525 beyit), Mehmed Nazîf (23 beyit), Muhyî (38 beyit), Mülhemî (20 beyit), Münîf (43 beyit), Münîf Paşa (43 dörtlük), Müstakim-zâde (21 beyit), Nazîf (33 beyit), Nazîr (33 beyit), Nisârî (90 beyit), Nûrî (Hanyalı) (39 beyit), Remzî (Abdülcelil) (34 beyit), Reşîd (Hüseyn Çelebi) (19 beyit), Reşîd (Rüşdî-zâde Hasan) (38 beyit), Rızâ (102 beyit), Safâyî (55 beyit), Sa'îdü'l-Âmidî (71 beyit), Sıdkî I (11 beyit), Sıdkî II (42 beyit), Sıhhatî (27 beyit), Şevket (80 beyit), Tâlibî-i Kefevî (327 beyit), Ulvî (Hüseyn Ulvî Efendi) (41 beyit), Vâni (31 beyit), Ziyâ Paşa (88 beyit).

Üçüncü bölümde fihrist-i şâhân geleneğine benzer bir gelenek olan şairlerin kendi dönemlerine kadar olan tüm padişahların isimlerini manzum, vezinli ve kafiyeli olarak birkaç beyit içinde vermeleri ele alınmıştır. On iki şaire ait on üç örneğin yer aldığı bu bölümde şiirleri bulunan şairler şunlardır: Hanyalı Nûri, Pertev Paşa, Ahmed İzzet Paşa (Vali), Ahmed Bâdî Efendi, Nazîm, Abdülcelil Remzî, Münîf, Hasırcı-zâde Mehmed Hâfız, Rif'at, Nazîf, Es'ad Paşa.

Dördüncü bölüm "Fihrist-i Şâhânlar Göre Padişahlar" başlığını taşımaktadır. Bu bölümde fihrist-i şâhânlar ve zeyllerinde yer alan şiirlerin sadece padişahlara ait bölümleri verilmiştir. Bu sayede hangi şairin hangi padişahı nasıl bir ifadeyle anlattığı, hangi padişaha daha fazla önem atfettiği, padişahın hangi yönlerinin öne çıktığı gibi hususlar açık bir şekilde ortaya konulmuştur. Osman Gazî'den Vahdetin'e kadar bu sistemle şiirler toplanmıştır. Bu bölüm eserin en göze çarpan bölümüdür.

Eserin son bölümünde ise tarihi sıraya göre 34 adet fihrist-i şâhân ve zeyli ile dokuz adet fihrist-i şâhân benzeri eserin tam metni verilmiştir.

Yılların tecrübesinin yanında yoğun bir emek ve titiz bir çalışmanın ürünü olan bu eser 575 sayfa hacminindedir. Bu çalışma ile Eski Türk Edebiyatı sahasında bulunan bir boşluk giderilmiş, alana fihrist-i şâhânlar ile ilgili önemli bir katkı sunulmuştur.

Mustafa Sefa ÇAKIR*

* Dr. Öğr. Üyesi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatı Bölümü, Sivas / Türkiye, mscakir@cumhuriyet.edu.tr